

Visuomenės sveikata 1998 m. Nr.2-3 (5-6)

Turinys

R.Kalėdienė, J.Petrauskienė, V.Bankauskaitė

Lyginamoji dviejų Lietuvos rajonų gyventojų sveikatos ir demografinių socialinių charakteristikų analizė, (3-11).

A.Skurvydas, P.Zachovajevas

Suaugusių vyrų raumenų darbingumas atliekant ekscentrinius fizinius pratimus, (12-20).

B.Šimkūnienė

Fizinis profesinių mokyklų moksleivių išsivystymas ir jo ryšys su dantų ėduonies paplitimu, (21-24).

S.Urbienė, A.Čiučkinas

Mikro-ir makroelementai kūdikių mitybos produktuose, (25-30).

L.Pilipavičienė

Virusai ir vėžys, (31-41).

A.Juozulynas, A.Jurgelėnas

Sveikata ir rizika visuomenės požiūriu, (42-45).

A.Skurvydas, G.Mamkus, E.Nickus

Įvairių fizinių krūvių ir amžiaus įtaka kojų raumenų susitraukimo efektyvumui, (46-51).

L.Genytė, Š.Genienė

Pirmieji visuomenės sveikatos srities institutai Lietuvoje

1.Pirmųjų visuomenės sveikatos srities institutų steigimo Lietuvoje aplinkybės, (52-58).

Turinys

R.Kalėdienė, J.Petrauskienė, V.Bankauskaitė

Lyginamoji dviejų Lietuvos rajonų gyventojų sveikatos ir demografinių socialinių charakteristikų analizė, (3-11).

Santrauka

Šio darbo tikslas - palyginti kitus dviejų Lietuvos rajonų, kuriuose skiriasi gyventojų vidutinė būsimo gyvenimo trukmė (VGT), mirtingumo rodiklius, įvertinti demografines bei socialines gyventojų sveikatos charakteristikas ir suformuoti prielaidas tolimesniems gyventojų sveikatos skirtumų tyrimams.

Lyginamajai analizei pagal gimusiųjų VGT rodiklį parinkti du rajonai - Utenos ir Kaišiadorių. Utenos rajone gyventojų VGT 1988-1996 m. buvo ilgesnė (vyrų - 4,5-5,1 metais, moterų - 2,1-2,7 metais), bendro mirtingumo, mirtingumo nuo širdies ir kraujagyslių ligų, nelaimingų atsitikimų ir traumų rodikliai žemesni, daugiau žmonių negu Kaišiadorių rajone sulaukė 65 metų. Labiausiai tirtuose rajonuose skyrėsi darbingo amžiaus žmonių, ypač vyrų, VGT ir mirtingumo rodikliai. Tam iš dalies įtakos galėjo turėti skirtingas rajonų urbanizacijos lygis, nevienoda gyventojų išsimokslinimo ir šeimyninės padėties struktūra. Sveikatos priežiūros išteklių atžvilgiu tiriamieji rajonai nesiskyrė. Gyventojų kreipimosi į sveikatos priežiūros įstaigas rodikliai buvo neadekvatūs VGT ir mirtingumo skirtumams. Todėl Utenos ir Kaišiadorių rajonų gyventojų sveikatos skirtumų priežastis gali atskleisti tik gilesni, specialiai organizuoti tyrimai.

Raktažodžiai: vidutinė būsimo gyvenimo trukmė, mirtingumo rodikliai, teritoriniai skirtumai.

A.Skurvydas, P.Zachovajevs

Suaugusių vyrų raumenų darbingumas atliekant ekscentrinius fizinius pratimus, (12-20).

Santrauka

Pagrindinis tyrimų tikslas - nustatyti ekscentrinių fizinių pratimų įtaką vyrų nervų ir raumenų sistemos darbingumui bei jos kitimui ilsintis. Tirti suaugę (22-23 metų), aktyviai nesportuojantys vyrai (n=12). Tyrimo rezultatai parodė, kad atliekant ekscentrinius neintensyvius fizinius pratimus mažiausiai pakito raumens valingo susitraukimo jėga (apie 5-10%), didelių stimuliavimo dažnių (50 Hz) sukelta jėga sumažėjo apie 15-20%, vidutinių (20 Hz) dažnių - apie 40%, o mažų dažnių (10 ir 15 Hz) - pakito daugiausia (apie 60% nuo pradinio lygio). Raumenyse atsirado vadinamas mažų dažnių nuovargis (MDN), lydymas raumenų skausmo. MDN nebuvo toks pat kaip pradžioje praėjus net 24 val. po darbo.

B.Šimkūnienė

Fizinis profesinių mokyklų moksleivių išsivystymas ir jo ryšys su dantų ėduonies paplitimu, (21-24).

Santrauka

Tirtos 15-18 metų merginos - profesinių mokyklų moksleivės. Išanalizuotas moksleivių fizinis išsivystymas ir jo ryšys su dantų ėduonies paplitimu. Nustatyta, kad atsvaris, kurį turi daugiau nei ketvirtadalis (26,3%) merginų, tirtam kontingentui yra aktuali problema. Dantų ėduonis, kuris konstatuotas 96,8-98,9% neharmoningai išsivysčiusių tiriamųjų (ir 94,4-95,2% harmoningai išsivysčiusių), ypač intensyviai plinta tarp aptukusių moksleivių, kurių net 41,2-43% nustatytas aukšto aktyvumo kariozinis procesas.

Raktažodžiai: fizinis išsivystymas, atsvaris, dantų ėduonis.

S.Urbienė, A.Čiučkinas

Mikro-ir makroelementai kūdikių mitybos produktuose, (25-30).

Santrauka

Pastaruoju metu Lietuvos kūdikiai labai dažnai maitinami įvairios sudėties bei įvairių firmų motinos pieno pakaitalais. Mišiniai kūdikiams gaminami iš karvės pieno, stengiantis jį padaryti kuo panašesnį į motinos pieną.

Gaminant motinos pieno pakaitalą, koreguojami baltymai, laktozė, riebalai, mineralinės medžiagos bei vitaminai, tačiau motinos pienas yra ir bus geriausias maistas kūdikiams.

Šiame straipsnyje pateikiame kūdikių įvairių maisto produktų mineralinių medžiagų tyrimų rezultatus.

Tyrimų rezultatais nustatyta, kad pagal mineralinių medžiagų (svarbiausių metalų - mikro- ir makroelementų) sudėtį Lietuvos maisto instituto sukurti skystieji produktai kūdikiams - saldus "Kūdikių pienelis" ir 4 pavadinimų rauginti produktai- atitinka Codex Alimentarius reikalavimus ir yra panašūs į dažniausiai Lietuvoje vartojamus importinius produktus (Aptamil 1, Milumil 1, Tutteli, Baby Semp N1, Similac).

L.Pilipavičienė

Virusai ir vėžys, (31-41).

Santrauka

Apžvalginiam straipsnyje nagrinėjamas virusų, kaip vieno iš etiologinių faktorių, vaidmuo žmogaus vėžinių ligų išsivystymui. Apibendrinami šia tema MEDLINE duomenų bazėje skelbti moksliniai straipsniai bei kita medicininė literatūra. Epidemiologiniai tyrimo metodai padėjo teorines mokslo pastangas paversti praktinėmis, siejant virusus su piktybiniais navikais: Epšteino-Baro virusą su Berkito limfoma ir nosiaryklės karcinoma (bei kitais), hepatito B (bei kitų hepatitų) virusą su pirminiu hepatoceliuliariu vėžiu, o neseniai - žmogaus papilomos virusus su anogenitaliniais vėžiais, ypač gimdos kaklelio. Iš žmogaus vėžio ląstelių buvo išskirti ir retrovirusai:

žmogaus T- ląstelių leukemijos I ir II tipo virusai. Atradus žmogaus imunodeficito virusą, virusų vaidmuo ypač išryškėjo, silpninant imuninę gynybą prieš vėžius. Daugėja duomenų, įrodančių virusų, ypač papilomos, ryši su piktybiniais navikais.

A.Juozulynas, A.Jurgelėnas

Sveikata ir rizika visuomenės požiūriu, (42-45).

Santrauka

Visuomenės sveikatos politika remiasi sveikatos ugdymu, todėl jos įgyvendinimo sėkmė priklauso nuo naujo požiūrio į sveikatos procesą. Šio darbo tikslas – pateikti informaciją apie sveikatos svarbumą ir jos vietą kitų vertybinių orientacijų tarpe. Gauti tyrimo rezultatai parodė, kad yra didelis prieštaravimas tarp poreikio būti sveiku ir šio poreikio tenkinimo. Daugelis respondentų pripažino, kad sveikata, kaip vertybė, jiems labai svarbi, bet net pusė apklaustųjų nurodė, kad, jų manymu, rūkymas, alkoholis ir nejudrumas nedaro įtakos sveikatai.

Raktažodžiai: visuomenės sveikata, vertybinės orientacijos, rizikos faktoriai.

A.Skurvydas, G.Mamkus, E.Nickus

Įvairių fizinių krūvių ir amžiaus įtaka kojų raumenų susitraukimo efektyvumui, (46-51).

Santrauka

Tyrimų tikslas – išsiaiškinti, kaip priklausomai nuo amžiaus ir specifinių treniruočių krūvių kinta kojų raumenų susitraukimo rodikliai. Tyrimuose dalyvavo 13, 14, 15, 16 ir 21 metų nesportuojantys asmenys, sunkiaatlečiai ir plentų dviratininkai. Tyrimų rezultatai parodė, kad visų amžiaus grupių sunkiaatlečių šoklumas, maksimali valinga keturgalvio šlaunies raumens jėga (MVJ), jėgos išvystymo greitis (Q) yra statistiškai reikšmingai didesni, o latentinis raumens susitraukimo laikas (LP) mažesnis nei to paties amžiaus dviratininkų ($p < 0,05$). Be to, visų amžiaus grupių sunkiaatlečių šoklumas, MVJ, Q ir LP reikšmė statistiškai reikšmingai skiriasi nuo nesportuojančių 14, 15, 16 ir 21 metų suaugusių asmenų, o nesportuojančių asmenų raumens susitraukimas (pagal visus mūsų registruojamus rodiklius, išskyrus MVJ) yra iš esmės efektyvesnis nei to paties amžiaus dviratininkų. Manome, kad nervų ir raumenų darbingumo kitimas labiau priklauso nuo prigimtinių faktorių bei natūralaus augimo ir brendimo, nei nuo sportinės treniruotės krūvių.

L.Genytė, Š.Genienė

Pirmieji visuomenės sveikatos srities institutai Lietuvoje

1.Pirmųjų visuomenės sveikatos srities institutų steigimo Lietuvoje aplinkybės, (52-58).

Santrauka

XVIII a. Visuomenės sveikatos srities institutų Lietuvoje nebuvo. XIX a. pradžioje jų įsteigimą lėmė dvi pagrindinės aplinkybės - Rusijos švietimo ir mokslo reforma ir Lietuvoje šią reformą vykdančių asmenybių genialumas.

Lietuvoje mokslo organizacija buvo kitokia nei Rusijoje, todėl reikėjo sukurti atskirą reformos modelį. To ėmėsi Adomas Čartoriskis, talkinamas Vilniaus universiteto profesorių. Profesoriai sūnus ir tėvas Frankai, dirbę Vakarų Europos universitetuose, jau turėjo institutų organizavimo patirtį. Bendraminčiams suburti ir lėšoms pritraukti buvo įsteigtos Medikų ir Labdarių draugijos, kurios labai prisidėjo steigiant 6 institutus: Medicinos, Vaiko, Motinystės, Vakcinacijos, Moters bei Namų.

Raktažodžiai: visuomenės sveikata, viešoji sveikata, higienos mokslas, ligų profilaktika, mokslo reforma, institutas.